

Ivan Cvitković¹
Fakultet političkih nauka
Sarajevo
cvitkovic@fpn.unsa.ba

Prethodno saopštenje
UDC 316.42.063+[316.74:2
DOI
Primljeno: 15.01.2012.
Prihvaćeno: 01.05.2012.

Sociologija religije i izazovi globalizacije

Apstrakt

Polazeći od karaktera globalnih religija, rad analizira odnos globalizacije i religije te utvrđuje posljedice globalizacije po odnose među religijama i religijskim zajednicama.

Ključne riječi: *globalizacija, religija.*

Abstract

Starting from the character of global religions, the paper analyzes the relationship between globalization and religion, and determines the consequences of globalization for the relations between religions and religious communities.

Keywords: *globalization, religion.*

Teolozi nas upozoravaju da već prve stranice Biblije upućuju na globalizaciju. Tu je Adam/Adem nazvan „ocem svih naroda”. Isus daje globalni zadatak apostolima: „Idite i učinite sve narode učenicima mojim!” (Mt 28,19). U nekim religijama se govori o stvaranju „božjeg kraljevstva na zemlji”. „Prije nego što postoji ‘narod’, postoji u Hebrejskoj Bibliji i u Kur’anu jedno čovječanstvo”, piše Kuschel.²

Ipak, sociolozi bi trebali ukazivati na razliku između globalizacije koju su započele univerzalne religije i suvremenih globalizacijskih procesa?³ Dok je suvremenoj globalizaciji, u krajnjoj instanci, cilj „ekonomsko ujedinjenje”, svjetsko ekonomsko tržište, u religijskoj globalizaciji cilj je bio, i ostao, duhovno ovladavanje svijetom.

¹ Akademik, dopisni član ANU BiH. E-mail: cvitkovic@fpn.unsa.ba

² Karl-Josef Kuschel, *Židovi-Kršćani-Muslimani*, Sarajevo: Svjetlo riječi, 2011, str. 355.

³ „Savremena globalizacija i hrišćanska univerzalnost, iako se čine međusobno srodnima, u suštini se radikalno razlikuju”, smatra Georgije Mandžaridis. Vidjeti: Georgije Mandžaridis, *Globalizacija i univerzalnost – san ili java*, Beograd: Službeni glasnik, 2011, str. 9.

A da li je moguća jedna, globalna religija danas, sjedinjenje na duhovnom nivou? To je isto kao kada bismo upitali je li moguće da svi ljudi na svijetu nose istu odjeću?

Može li se reći, iz sociološkog promatrajućeg ugla, da su konfesije zasnovane na kršćanstvu i islamu, dakle koje su nastale iz univerzalnih (globalnih) religija, nespremne dati odgovore na izazove suvremene globalizacije? Može li se reći da su tom izazovu odgovorile jedino neke protestantske zajednice, prije svega one evanđeoskog usmjerenja? Imam u vidu podatak da je udio protestanta među svjetskim stanovništvom, za posljednjih pedeset godina, povećan za tisuću posto. I „tradicionalne konfesije” Balkana više su se okrenule braku s nacionalnim državama i nacionalnim strankama, nego izazovima suvremene globalizacije. Pokazuje to i jačanje religijskog fundamentalizma, kao straha od globalizacije i odgovora na nju (uz duboke društvene krize, strah od sekularizacije, borbu za očuvanje identiteta).

Zadaje li globalizacija smrtni udarac nacionalizmu ili jača etnički i religijski nacionalizam u funkciji zaštite identiteta? Jedni će reći: globalizacija ruši model „državne crkve” i model „nacionalnih” religija. U tom smislu postavlja se pitanje: vodi li globalizacija detronizaciji „nacionalnih” religija, ili je iluzorno takvo što očekivati?

Ako globalizacija vodi stvaranju jednog svjetskog kulturnog modela, što će na to reći religije koje su, u mnogo slučajeva, bile ključni faktor u uspostavi kulturnih identiteta (hinduizam, konfucijanstvo, budizam, židovstvo, kršćanstvo, islam itd.). Budizam, svojim širenjem, potom kršćanstvo i islam, postali su jedna vid globalnih religija. Često su se one „isprepletale” s lokalnim religijskim tradicijama tako da se u nekim stvarima razlikuju od te iste religije u nekim drugim zemljama u kojima je ta religija poznatija (recimo budizam u Americi od onoga u Japanu, Kambodži, Kini; kršćanstvo u Africi od onog u Europi; islam u Indoneziji i Africi od onog u Saudijskoj Arabiji, itd.). Kako će one reagirati na pokušaj stvaranja nekog svjetskog kulturnog modela? Već danas zapažamo strah kod religijskih elita da će globalizacija dovesti do miješanja religija, njihovog izjednačavanja, pa i do religijskog sinkretizma.

Na najezdu „globalizacije” religija utječu procesi suvremenih migracija. Stjecajem niza okolnosti i podobnosti čovjek se danas lakše opredjeljuje za promjenu mjesta življenja i rada: ide iz Afrike i Azije u Europu, SAD, itd. i sa sobom „nosi” i svoju religijsku kulturu. Njih prate i njihove religijske institucije (Crkve, denominacije itd.). U toj vrsti „globalizacije” religija posebnu ulogu imaju, kako ih tradicionalna sociologija religije naziva, misionari koji su putovali, i putuju, po raznim dijelovima svijeta šireći, i/li čuvajući, religijsku kulturu i tradiciju kojoj pripadaju.

Mogu li religije, u vrijeme globalizacije, ponuditi svijetu neki zajednički sustav vrijednosti, poput Deklaracije o svjetskoj etici (kao u Chicagu 1993.), ili stavove o ekološkim problemima (1986.), i sl. „Koje je mjesto religijâ u nadolazećem globalnom društvu? Trenutna kriza globalizacije – čak, sumnja da je globalizacija kriza – zaista to pitanje čini hitnijim nego bilo kad ranije. Moramo pronaći načine da se bavimo duhovnim i etičkim nasljeđem drugih, bez pretpostavke da je drugi inferiorniji, a u isto vrijeme smatrati da je taj drugi prijetnja našoj vlastitoj cjelovitosti i jedinstvenosti. Moramo naučiti razumijevati univerzalnost kao međuovisnost, tako da će univerzalizam kojem mi težimo biti dijaloški i intersubjektivan; pluralizam za kojim žudimo mora biti interaktivan, a ne statičan; moramo prihvatiti da će konsenzus na kojem radimo biti višedimenzionalan i transkulturalan.”⁴

Suvremena sociologija trebala bi pokušati naći odgovor na pitanje: koje su posljedice globalizacije po odnose među religijama i religijskim zajednicama? Traganje za odgovorom na to pitanje vjerojatno bi nas dovelo do nekih od sljedećih ocjena:

- a) Globalizacija vodi religijske zajednice i njihove sljedbenike u nužan dijalog s drugim religijskim zajednicama i njihovim pripadnicima.
- b) Kao rezultat svijesti o nužnosti dijaloga, otpočelo se sa stvaranjem globalnih organizacija koje tome doprinose poput Svjetske konferencije religija za mir, Europskog vijeća vjerskih lidera (osnovano 2002. godine kao dio Svjetske konferencije religija za mir).
- c) Globalizacija će doprinijeti većem uvažavanju sloboda Drugog. Nije li, u eri globalizacije „košulja” ekumenizma (kao pokreta za približavanje kršćanskih crkava) postala „preuska”. Jer globalizacija, na neki način, primorava sve religijske zajednice (a ne samo kršćanske) na približavanje (naravno, tu ne mislim ni na kakvo doktrinarno približavanje).
- d) U situacijama bliske povezanosti religijskog i nacionalnog identiteta, globalizacija stvara preduvjete da se religijske zajednice javljaju u ulozi zaštite nacionalnog identiteta (što, vidljivo je, dovodi do porasta religijskog nacionalizma širom svijeta). Religije koje su prigrlile nacionalizam ići će u „klinč” s globalnim procesima – sve pod parolom zaštite identiteta.
- e) S druge strane, globalni procesi vodit će jačanju tolerancije, jačanju vjerskih sloboda, rušiti njihovu ograničenost.
- f) Globalizacija nameće religijskim zajednicama pitanje: kako se predstaviti drugima, osobito s obzirom na suvremene komunikacijske tehnike. Ekspanzija komunikacija dovest će do još veće informiranosti o drugim religijama. Saka od religija moći će se sama predstaviti svijetu koristeći su-

⁴ Linda Hogan i May John, Videnje ekumenizma kao međukulturalne, međureligijske i javne teologije. U: „Concilium”, Rijeka-Sarajevo, No. 1/2011, str. 97.

vremene komunikacijske tehnike. Smanjit će to mogućnost ekstremnog dijela religijskog vođstva da stvara predrasude kod vjernika o religiji i religijskoj kulturi Drugoga.

- g) Globalizacija ruši monopol jedne religije i vodi stvaranju „tržišta” religija i religijskom pluralizmu. Ona proizvodi religijsku heterogenost.
- h) Ako nacionalne granice u eri globalizacije gube na značaju, možemo li to reći i za religijsko/konfesionalne granice? Hoće li u 21. stoljeću pitanje granica biti nevažno, ili, možda, izuzetno važno? Za sociologiju religije je važno pratiti procese koji se odvijaju na granici religija, osobito u vrijeme konflikata, kad se u pomoć zazivaju i religije religijski simboli. Kakva se religijska svijest (tolerantna, uključiva, isključiva, radikalna, fundamentalistička itd.) oblikuje na granicama religija, i sl.

To su samo neka od pitanja koja stoje pred Sociologijom religije, kad je riječ o suvremenim globalnim procesima.

Literatura

1. Janulatos, Anastasije. *Globalizacija i pravoslavlje*. Beograd: Hrišćanski kulturni centar, 2002.
2. Eriksen, Thomas. *Paranoja globalizacije*. Sarajevo: Sajtarija, 2002.
3. Fox, Jeremy. *Chomsky i globalizacija*. Zagreb: Jesenski i Turk, 2001.
4. Hogan, Linda i May John. *Videnje ekumenizma kao međukulturalne, međureligijske i javne teologije*. Rijeka-Sarajevo: „Concilium”, br. 1/2011.
5. Kuschel, Karl Josef. *Židovi-Kršćani-Muslimani*. Sarajevo: Svjetlo riječi, 2011.
6. Mandžaridis, Georgije. *Globalizacija i univerzalnost – san ili java*. Beograd: „Službeni glasnik”, 2011.
7. Zbornik. *Religion and globalization*. Niš: UNIR, 2005.